

NÉVADÓSDI A BARADLÁBAN

Kórkép az ötvenes évek elejéről

„A cseppkőképződmény, mintha csak a természet szeszélyes játéka volna, különféle alakozatot mutat, és első látásra az embert hasonlatok keresésére készíti. Így kapták nevüket is, olykor meghökkentő hasonlóságok alapján. Névadójuk a barlangkutatók, vagy az évszázadok óta ott megfordult ezer és ezer látogató egyike-másika”

— olvassuk 1960-as évek elejének színvonalas természetvédelmi összefoglalójában. És ez általában igaz is, és bármelyik szerző tollából hihető is lenne. Csakhogy tíz évvel a könyv megjelenése előtt ugyanattól a kéztől született a következő levél:

„Az aggteleki cseppkőbarlangnak a népnevelés szolgálatába állítása során szükségessé vált a barlangban eddig használt elnevezések megváltoztatása. Az aggteleki cseppkőbarlang termeinek, járatainak, ágainak, patakjainak és bent található jelentősebb természeti alkotásoknak a sötét múltból ránk maradt ködösítő elnevezéseit fel kell számolni, és a dialektikus materializmus elméletének gyakorlati alkalmazásával új, értelmes elnevezésekkel kell ellátni.

A feladat ellátásra az Országos Természetvédelmi Tanács bizottságot küld ki.

Kérem, e bizottságba a minisztérium (társulat) képviselőjében 1 tagot kiküldeni, és annak megjelenéséről és megbízólevéllel való ellátásáról gondoskodni szíveskedjék.”

AFELKÉRÉST a Népművelési Minisztérium Népnevelési Főosztályának, a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Idegenforgalmi Főosztályának, a TIT-nek és — némileg lerövidített szöveggel — az akkori barlangigazgatónak küldték el. A bizottság vezetésével VÉRTES LÁSZLÓT, a Természettudományi Múzeum Föld- és Őslénytárának vezetőjét bízták meg, s az egészből értesítették a barlangot akkor kezelő IBUSZ-t.¹

A TIT még egy — szerintem némileg magyarázkodó hangvételű — másik levelet is kapott:

„Az aggteleki cseppkőbarlang, természeti alkotásunk fenntartását és kezelését ellátó szervnek feladata, a túravezetőkön keresztül a barlang-látogatók felvilágosító nevelése.

Ellenőrzéseink során e téren hiányosságokat állapítottunk meg. A barlang-vezetők előadásai és magyarázatai nem szolgálják politikai és kulturális célkitűzéseinket.”²

A LEVELEK NOVEMBER 20-ÁN MENTEK KI, és a bizottság december 1-jén már el is küldte a november 29-én véglegesített javaslatot. Az vehető ki belőle, hogy az eredeti — szövegében nem ismert — javaslatához képest kompromisszumosabb, hagyományörzőbb változat készült.

„B-né

1950. november 29.

7 pld.

Jelentés az Aggteleki Cseppkőbarlang elnevezéseit megváltoztató bizottság munkájáról.³

A bizottság csak abban az esetben fejtette ki működését, amikor a misztikus elnevezéseket kellett megváltoztatni. Ennek alapján a következő névváltoztatásokat hajtotta végre:

Nagy-Templom helyett Fekete-terem
 Mikulás helyett Kozák
 Paradicsom helyett Szabadság-terem
 Aprószentek helyett Gyerekkórus
 Kéregető koldus helyett Vámszedő
 Dianna-terme helyett Hősök terme
 Jupiter trónja helyett Napraforgó
 Betlehem helyett Hét törpe tanyája
 Harang helyett Matyórojt
 Plutó orgonája helyett Kővirág-terem
 Cupido vára helyett Csipkevár
 Castor és Pollux helyett Kossuth oszlop
 Minerva temploma helyett Hadsereg terme
 Kínai pagoda helyett Négerkunyhó
 Nagy Sándor terme helyett Tanácsok terme
 Salamon oszlopa helyett Pálmaerdő
 Noé bárkája helyett Halászbárka
 Egri nagyorgona helyett Nagyorgona
 Csillagvizsgáló helyett Győzelem oszlopa
 Ganimédesz kútja helyett Ósember kútja
 Szultán pamlaga helyett Csipkepamlag

A bizottság meghagyta eredeti elnevezésében az Acheron és Stix barlangpatakok nevét, azzal, hogy a vezetők babonás elképzelések elleni felvilágosító beszédet fűznek a szöveghez.

Phythia nevű képződményt Jónőnek neveztük el azért, hogy a jóslás babonája ellen felvilágosító munkát végezzünk.

Az óriások termét eredeti elnevezésében hagytuk meg, viszont a Bálványoszlop, Királykút elnevezéseket a vezetők munkájuk folyamán nem fogják ismertetni.

Fenti lista azokat a névváltoztatásokat tartalmazza, melyek különböznek B... J... elvtárs által ajánlott, vagy a régi ajánlott nevektől.”

Egyébként az egész akciót a korhoz viszonyítva is szokatlan titkolózás övezte, ugyanis, amikor 1952 tavaszán a Népművelési Minisztérium reklamáta az ülés jegyzőkönyvét, helyette csak egy emlékeztető feljegyzést kapott, mert jegyzőkönyv nem készült. Ennek idevonatkozó részei a következők:

„A barlangvezetőket át kell képezni.
Egy barlangismertető brossurát kell kiadni.
A barlangban használatos elnevezéseket meg kell változtatni.”

„Az Országos Természetvédelmi Tanács az értekezletnek határozatait magáévá tette, és a Titkárság ezeket a határozatokat végrehajtotta... Az Országos Természetvédelmi Tanács Titkársága gondoskodott a barlangvezetők átképzéséről, az elnevezések megváltoztatásáról, a brossura anyagának megírásáról...”⁴

Ehhez viszont azonnal hozzáteszem, hogy az OTvT ülés-jegyzőkönyvei ebből az időszakból hiánytalanul megvannak, egyiken sem szerepelt napirendi pontként ez a téma... De még elnökségi értekezleten sem...

Ettől kezdve ezeket az elnevezéseket használták a kiadványokban.⁵

FELMERÜL A KÉRDÉS, HOGY MIÉRT VOLT E NAGY SIETSÉG? Bizonyos jelek arra utalnak, hogy az akkori barlangigazgató — még veszélyesebb — önkényes akcióinak akarták elejét venni. Ugyanis ő már májusban kiadott valamiféle sillabuszt a barlangvezetők részére, melynek kivonatát és a hozzá tartozó utasítást valamikor az év folyamán elküldte az OTvT Titkárságára. Ebből idézek:

„Felhívom a vezetők figyelmét arra, hogy a részükre készült kalauz szövegét olvassák többször át, és úgy az egyes magyarázatokat, mint az új elnevezéseket pontosan tanulják meg. A közönség előtt adott magyarázataikat ne fűszerezzék tréfás, és helytelen felvetésekre okot adó megjegyzésekkel. Tartsák magukat a részükre írt kalauz szövegéhez. Ezt egyébként ellenőrizni fogom. ... A barlang termeit és képződményeit illető elnevezések megváltoztatását az tette szükségessé, hogy maga a barlang teljes egészében a Természet alkotása. Evvel szembe (! — NDI) a régi elnevezések képzeletbeli alakok és a Természettel kapcsolatba nem hozható létesítményekről kapták nevüket. Érthető tehát, hogy a barlang termeinek és képződményeinek lehetőség szerint olyan elnevezést kell adni, ami nemcsak kapcsolatba hozható a Természet alkotó erejével, de azt ki is fejezi.”⁶

Joggal henegetett tehát, amikor ezeket írta:

„A barlangot eddigi látványos jellegén túl, komoly népművelési eszköznek állítottam be, ami a természettudományos ismeretek terjesztésével hatásosan ellensúlyozza a klérusnak a tömegekre gyakorolt befolyását.”⁷

Így, végül is, az OTvT koordinált fellépése még mindig a kisebbik rossznak tekinthető.

Úgy 18-20 évvel ezelőtt, amikor az OTvH munkatársa voltam, egy beszélgetés során megkérdeztem a barlang egykori vezetőjét, a neves geológus DR. KESSLER HUBERTET utódairól (akkor már voltunk annyira őszinte viszonyban). A névadási akciót kitervelő igazgatóval kapcsolatos válasza a német mondást juttatta szembe: „Keine Antwort ist auch eine Antwort” azazhogy a hallgatás is válaszolás. Később tudtam csak meg, hogy a negyvenes évek második fe-

leben Kessler ellen indított hajszának egyik ötletadója éppen a névadásban buzgólkodó utódja lett volna...

Még 1954-ben is egy Kossuth-díjas akadémikus, az OTvT akkori elnöke, aki kiváló geológus, de legalább annyira jó elvtárs is volt, a következő ötlettel állt hivatalosan elő:

„Kossuth Lajos szabadságharca mai szabadságunk forradalmi elődje. Az Aggteleki barlang mai szabadságunk egyik eredménye.

Méltó lenne, ha ezt a két szimbólumot egyesítenénk, s az eddig szerencsére 'névtelen' Aggteleki barlangot Kossuth Lajos nevével említenénk.”⁸

Az Aggteleki Cseppkőbarlang (immár új) igazgatósága természetesen „lekesen” helyeselte az ötletet.⁹ El is készült a felterjesztés, de a józanabb szakembereknek úgy látszik — jó hazai szokás szerint — sikerült „elaltatnia” az ügyet, mert az iratokban később nyoma sincs.

Mint ahogyan annak sem találtam nyomát az útikalauzban — bár lehetséges, volt amelyik elkerülte a figyelmemet — hogy itt valamikor névadósdí lett volna. De a legújabbikban már ez olvasható:

„Újabb száz méter után jobbról a Szultán pamlagja csipkefinomságú mésztufa dombja mellett haladunk el.”¹⁰

A BARADLAI NÉVADÓSDI az ötvenes évek első felének jellegzetes eseménye. Világosan szemlélteti a totális diktatúrákban kialakult és egyre inkább öngerjesztővé váló folyamatot, amelyikben ott és akkor is „a múltat végképp eltörölni” jelszóval cselekszenek a helyi kisebb-nagyobb hatalmasságok, ahol és amikor a központi hatalom esetleg nem is gondol rá. Ezért is maradtak ki — a Szerkesztőség kérésére — a dolgozatból zömében a nevek. (Írásom egyébként egy morzsa készülő monográfiámból, amely *A magyarországi természet védelmének története 1945 után* címet fogja viselni. Azonban kutatásaim során állandóan belebotlok a pártállamba, a szegedi Fehértón tartott „elvtársi vadászatok”-tól e parkok pusztulásáig.¹¹ Ott, természetesen, mindent és mindenkit a nevéen nevezek.) De visszatérve a névadósdira: hogyan is írta Illyés?

*Mert attól nem lett a tiéd,
hogy hízelegve és hazudva
ráragasztottad egy hegycsúcsra
egy király, egy vezér nevét.
(Nem volt elég)*

Egyébként világleletemben az Andrásy úton utaztam az 1-es busszal, és a huszonnyolc éves fiam számára is természetes, hogy a Nádor utcában lévő munkahelyére az Erzsébet tér felől megy.

NAGY DOMOKOS IMRE